

Prof. dr hab. Krzysztof Mikulski
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, 16.06.2021 r.

Ocena dorobku naukowego dr Urszuli Kicińskiej

Doktor Urszula Kicińska specjalizuje się od wielu lat w historii kobiet (w tym przede wszystkim należących do stanu szlacheckiego) w okresie staropolskim, widzianej w różnych aspektach ich egzystencji. Studia historyczne odbyła na Wydziale Humanistycznym ówczesnej Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej. Zakończyła je w 2007 r. uzyskując tytuł zawodowy magistra na podstawie pracy *Strach przed piekłem, ucieczka w monastery. Społeczne, religijne i polityczne przyczyny kształtowania się pierwotnego monastycyzmu oraz jego rozwój do VI w. n.e.*, napisanej pod kierunkiem prof. Marka Wilczyńskiego. W 2009 r. uzyskała też drugie magisterium z historii na Wydziale Historii i Dziedzictwa Narodowego w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie z zakresu historii Kościoła, na podstawie pracy *Charakterystyczne elementy społeczeństwa antiocheńskiego ukazane przez św. Jana Chryzostoma w „Homiliach na Ewangelię według św. Mateusza”*, napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Jana Żelaznego.

Po studiach rozpoczęła współpracę z prof. Bożeną Popiołek, pod której kierunkiem obroniła w 2012 r. dysertację *Wzorzec szlachcianki w polskich drukowanych oracjach pogrzebowych XVII wieku* (wydana drukiem: *Wzorzec szlachcianki w polskich drukowanych oracjach pogrzebowych XVII wieku*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2013, ss. 404) i uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii.

W latach 2007-2010 pracowała jako nauczyciel historii w Zespole Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych im. Józefa Tischnera w Limanowej, i równocześnie w latach 2008-2010 jako nauczyciel historii i nauczyciel wspomagający w Zespole Szkół Samorządowych nr 1 im. Marii Konopnickiej w Limanowej. Od października 2012 r. r. do chwili obecnej jest zatrudniona w Katedrze Edukacji Historycznej w Instytucie Historii i Archiwistyki w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, najpierw na stanowisku asystenta (2012-2013), a od września 2013 r. na stanowisku adiunkta.

Dr Urszula Kicińska zwróciła się pismem z 11 stycznia 2021 r. do Rady Dyscypliny Historia w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie za

pośrednictwem Rady Doskonałości Naukowej o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia. Zgodnie z odpowiednimi zapisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 poz. 1668 ze zm.) wskazała jako osiągnięcie naukowe, będące podstawą ubiegania się o stopień doktora habilitowanego monografię „*W tym osieroconym stanie..*” *Pozycja wdowy w społeczeństwie szlacheckim w Rzeczypospolitej (od schyłku XVII do połowy XVIII wieku)*, Kraków 2020, ss. 680.

Habilitantka opublikowała po doktoracie 53 prace, w tym: 1 monografię, 18 rozdziałów w monografiach, 26 artykułów, artykułów recenzyjnych i recenzji w czasopismach naukowych (w tym 3 jako współautorka), była współredaktorem 3 edycji źródłowych i 5 tomów studiów.

Jej dotychczasowy dorobek naukowy koncentruje się wokół problematyki historii kobiet-szlachcianek w okresie staropolskim. Już jej dysertacja (*Wzorzec szlachcianki w polskich drukowanych oracjach pogrzebowych XVII wieku*) spotkała się z pozytywnym przyjęciem w środowisku naukowym. Habilitantka poddała w niej analizie oracje pogrzebowe, na podstawie których starała się określić propagowany przez Kościół potrydencki wzorzec kobiety – szlachcianki. Na kanwie doktoratu powstało kilkanaście dalszych prac z zakresu tanatologii i paranetyki, jak to określiła habilitantka w swoim autoreferacie. Dotyczyły one różnych aspektów funkcjonowania szlachcianki jako żony („posłusznej i wiernej”) i matki, jej pobożności i „cnotliwości”. Kontynuowała też studia nad oracjami pogrzebowymi i przedstawianymi w nich wizerunkami kobiet, konfrontując je czasem z innymi przekazami źródłowymi, ukazującymi biografię zmarłych. Już w 2013 r. rozpoczęła też studia nad szlachciankami pozostającymi w stanie wdowim, w oparciu jednak nadal o oracje pogrzebowe (*Rola wdowy w rodzinie i społeczeństwie staropolskim na podstawie polskich drukowanych oracji pogrzebowych XVII wieku*, opublikowanym w czasopiśmie „*Sensus Historiae*” (2013, Vol. 13, nr 4, s. 135-148).

Innym wątkiem pojawiającym się w jej dotychczasowym dorobku naukowym jest rola i pozycja kobiety w rodzinie i społeczeństwie staropolskim. Materiału do tych studiów dostarczyła m.in. edycja korespondencji Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej. Zdobyte przy tym doświadczenia edytorskie zaowocowały pracami poświęconymi epistolografii staropolskiej, kręgom korespondencyjnym kobiet, analizie korespondencji w sprawach ekonomicznych (z zarządcami dóbr). Habilitantka analizowała wskazane na początku akapitu założenia badawcze również poprzez konstruowanie biografii szlachcianek (Marianna z

Zaborowa Duninowa, Panie Zamoyskie, Zofia Maria z Sieniawskich Czartoryska). W dorobku habilitantki pojawiają się też prace dotyczące kwestii dziedziczenia i zdrowotności kobiet.

W zasadzie do tej samej grupy publikacji zaliczyć można wskazaną jako przedmiot odrębnych studiów w autoreferacie – patronat kobiecy. Prace te były efektem badań w ramach jednego z projektów realizowanych ze środków NCN pod kierownictwem prof. Bożeny Popiołek - *Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich*. Szeroki krąg zainteresowań badawczych habilitantki zamykają studia nad codziennością i świętem w epoce staropolskiej, w ramach których dr Kicińska zajmowała się uroczystościami i rozrywkami magnaterii w czasach saskich, zjawiskami pogodowymi itp.

Podsumowując tę część opinii należy podkreślić bardzo szeroki wachlarz zainteresowań badawczych habilitantki i zalety jej warsztatu naukowego. Wszystkie jej publikacje oparte są na analizie zazwyczaj nieznanych przekazów źródłowych, wprowadzają do literatury nowe egzemplifikacje omawianych zagadnień. Za szczególnie wartościowy uznać należy wkład habilitantki w opracowanie i wydanie trzynomowej korespondencji Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej – niezwykle cennego zbioru listów staropolskich, ukazującego sylwetkę magnatki polskiej czasów saskich w jej pełnym wymiarze intelektualnym i mentalnościowym.

Jako osiągnięcie naukowe, będące podstawą ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, dr Urszula Kicińska wskazała monografię „*W tym osieroconym stanie..*” *Pozycja wdowy w społeczeństwie szlacheckim w Rzeczypospolitej (od schyłku XVII do połowy XVIII wieku)*, Kraków 2020, ss. 680. Już sama objętość pracy wskazuje na jej rozległy zakres tematyczny. Autorka postanowiła dokonać syntezy naszej wiedzy o wdowieństwie szlachcianek w epoce saskiej. Wśród zagadnień wskazanych we wstępie jako zakładane cele pracy znalazły się zagadnienia prawno-majątkowe związane z wdowieństwem, aktywność ekonomiczna wdów, opieka nad dziećmi, udział w kreowaniu polityki rodzinnej (matrymonialnej), działalność fundatorska i dobroczynna wdów. Trudno wręcz wskazać na krąg spraw pominiętych w tym katalogu przez autorkę, które można byłoby dodać do tego wykazu. Wydaje się, że użyte w tytule określenie czasokresu badań (od schyłku XVII do połowy XVIII w.) mogło być zastąpione używanym potem wielokrotnie w tekście sformułowaniem „w epoce saskiej”, która wbrew pozorom znacznie ściślej określiłaby zakres czasowy pracy.

Praca oparta jest na bardzo szerokiej podstawie źródłowej. Habilitantka uwzględniła w swoich badaniach najrozmaitsze typy źródeł; korespondencję, testamenty, supliki, pamiętniki,

modlitewniki, zapisy dożywocia, kontrakty przedślubne, ale też inwentarze gospodarcze i inne akta tego typu. Wskazała też źródła, które świadomie pominęła, a które jej zdaniem mogą w przyszłości posłużyć do kontynuacji badań nad podjętą problematyką (inwentarze ruchomości, sylwy, akta sądowe, materiały o charakterze dewocyjnym). Poraża też geograficzny zasięg kwerendy archiwalnej. Objęła ona najważniejsze archiwa i biblioteki z zasobem rękopiśmiennym w kraju (AGAD, Archiwum Narodowe w Krakowie, biblioteki PAN i PAU, zbiory Czartoryskich i Ossolińskich, Bibliotekę Jagiellońską itp.) oraz zagraniczne (Lwów, Kijów, Mińsk, Drezno, Berlin, Wilno).

Interesująca jest też wybrana przez autorkę metoda prezentacji wyników badań. Swoje wnioski opierała na analizie grupy „około dwustu wdów, należących przede wszystkim do magnaterii i szlachty urzędniczej”, przy których funkcjonowały też uboższe szlachcianki, znajdujące się w stosunku do tamtych w zależności klientalnej.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. W rozdziale I habilitantka omawia sytuację prawną wdów szlachcianek i wynikającą z tych uregulowań ich pozycję materialną. Stara się konfrontować przepisy prawa z opisywaną w źródłach rzeczywistością, wskazując na niezgodność umów przedślubnych z późniejszymi losami kobiet, trudności z utrzymaniem zapisanego przez zmarłego małżonka majątku, wreszcie przypadki roztrwonienia majątku przez wdowy czy ich kolejnych małżonków.

W rozdziale drugim dr Kicińska analizuje pozycję wdowy w rodzinie – jej obowiązki z związane z wychowaniem dzieci, motywację trwania we wdowieństwie lub zawierania kolejnego małżeństwa, politykę matrymonialną prowadzoną przez wdowy wobec własnego potomstwa. Podobnie jak w rozdziale pierwszym swoje rozważania dokumentuje licznymi egzemplifikacjami.

Przedmiotem zainteresowania habilitantki w rozdziale trzecim jest aktywność ekonomiczna wdów, ich udział w realnym zarządzaniu odziedziczonym majątkiem, sposób kontaktowania się z jej poddanymi – administratorami, ekonomami. Autorka zwróciła też uwagę na ważny fakt, iż wdowy uzyskiwały zazwyczaj kompetencje w kwestii zarządzania majątkiem jeszcze za życia mężów, kiedy musiały ich zastępować w czasie licznych wyjazdów związanych z aktywnością polityczną.

W rozdziale czwartym dr Kicińska ukazuje działalność wdów w sferze kultury i ich życie towarzyskie. Odnosi się do badań prowadzonych nad patronatem kobiecym, rozwijanym przez wdowy systemem klientalnym. Poprzez kolejne i równie liczne egzemplifikacje ukazuje wdowy

magnatki jako animatorski życia publicznego w czasach saskich. Analizuje też wywiązywanie się wdów z obowiązku kształcenia dzieci.

Kolejny, ostatni rozdział pracy poświęcony jest pobożności wdów i ich zaangażowaniu w życie Kościoła – zarówno jako kolatorek, członkiń bractw religijnych, jak też organizatorek akcji dobroczynnych, czy fundatorek obiektów sakralnych i wyposażenia świątyń i klasztorów. Wnioski konstruowane w kolejnych rozdziałach habilitantka zebrała w zakończeniu.

Z perspektywy recenzenta wydaje się, że najmocniejszą stroną tego opracowania jest bogactwo przytoczonych egzemplifikacji, za pomocą których autorka bądź potwierdza, bądź weryfikuje w większym lub mniejszym stopniu poglądy funkcjonujące w literaturze przedmiotu. Jej silną stroną jest też próba ogarnięcia całej przestrzeni społecznej, w której egzystowały wdowy szlachcianki – od zagadnień najbardziej przyziemnych po sferę kultury. Uzyskaliśmy w ten sposób bardzo rozbudowany obraz wdowieństwa w epoce saskiej, który może służyć jako punkt odniesienia do analogicznych badań dla innych przekrojów czasowych. W tym rozumieniu monografia dr Urszuli Kicińskiej jest osiągnięciem naukowym, które wnosi znaczący wkład do badań nad historią społeczeństwa staropolskiego.

Habilitantka brała też aktywny udział w życiu naukowym. W latach 2012-2020 wygłosiła referaty na 25 konferencjach naukowych, uznanych w autoreferacie za najważniejsze, w tym na siedmiu konferencjach o charakterze międzynarodowym. Była też sekretarzem 7 konferencji naukowych organizowanych w tym czasie. Była współwykonawcą w dwóch projektach naukowych finansowanych ze środków NCN. Prowadziła w ramach programu Erasmus+ cykl wykładów w uniwersytecie w Preszowie, była stypendystką Fundacji Lanckorońskich i Bawarskiej Kancelarii Państwowej, które odbywała w Polskiej Misji Historycznej przy uniwersytecie w Würzburgu. Dr Kicińska jest aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym, Polskiego Towarzystwa Historycznego, Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, współpracowała z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie i Muzeum w Nieborowie.

Jej dorobek dydaktyczny należy ocenić bardzo wysoko, jest dydaktykiem zaangażowanym w pracę ze studentami. Dr Urszula Kicińska prowadziła zajęcia dydaktyczne na kilku kierunkach: historii, antropologii historycznej, archiwistyce i infobrokerstwie, turystyce historycznej i dziedzictwie kulturowym. Organizowała wyjazdy naukowo-dydaktyczne dla studentów oraz tematyczne spacerunki po Krakowie. Była też opiekunką praktyk studenckich z zakresu historii. Bierze udział w projekcie dydaktycznym „Kompetentny

nauczyciel. Mistrz i wychowawca”, którego celem jest podniesienie kompetencji studentów wybranych kierunków nauczycielskich.

Habilitationka ma też poważny dorobek na polu popularyzacji historii. Na szczególne wyróżnienie zasługuje w tym zakresie współpraca z „Akademią Żakowską”, w ramach której prowadziła liczne zajęcia edukacyjne dla młodzieży szkolnej, organizowała gry miejskie i dydaktyczne, wycieczki edukacyjne oraz questy. Współpracowała też z Małopolski Instytutem Kultury w Krakowie. Jest współorganizatorem licznych konferencji popularyzujących historię w środowisku nauczycieli i uczniów szkół krakowskich. Była – z ramienia macierzystego Instytutu - współorganizatorką „Małopolskiej Nocy Naukowców” oraz dwukrotnie „Festiwalu Nauki” w Krakowie. Współpracowała też z różnymi instytucjami poza Krakowem – Powiatową i Miejską Biblioteką Publiczną w Olkuszu, Lokalną Grupą Działania „Blisko Krakowa”, była członkiem Rady Muzeum Ziemi Limanowskiej.

Konkluzja:

Dr Urszula Kicińska posiada znaczący dorobek naukowy w zakresie historii. Jej monografia przedstawiona w tym postępowaniu jako osiągnięcie naukowe, wnosi niewątpliwy wkład w rozwój badań historycznych. Jest osobą niezwykle aktywną w zakresie organizacji życia naukowego, dydaktyki uniwersyteckiej i popularyzacji historii. Biorąc pod uwagę wszystkie wymienione osiągnięcia habilitantki wyrażam pozytywną ocenę w sprawie nadania dr Urszuli Kicińskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia.

